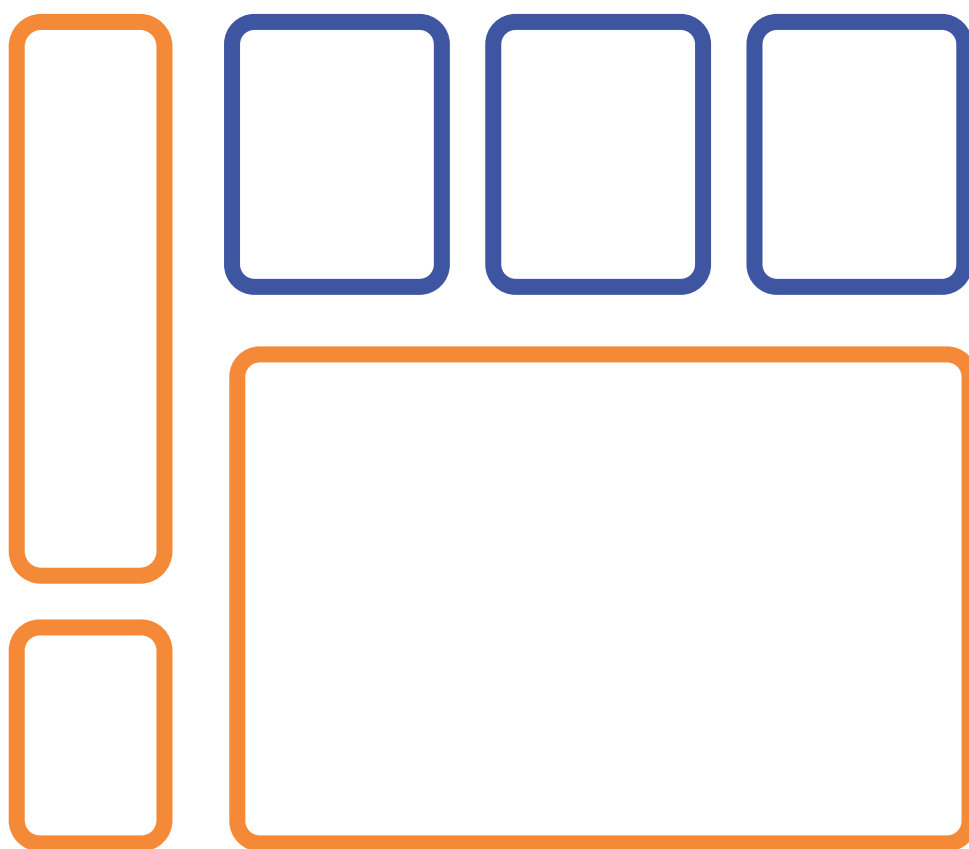


# PRZEWODNIK PO METODZIE

SPÓŁDZIELNIA OTWARTEJ  
EDUKACJI W BIBLIOTECE



**SPÓŁ  
ED**  
W BIBLIOTECE

 CENTRUM CYFROWE

**CEO**  
CENTRUM EDUKACJI  
OBYWATELSKIEJ

 Fundusze  
Europejskie

 Rzeczpospolita  
Polska

Unia Europejska  
Europejskie Fundusze  
Strukturalne i Inwestycyjne 



Publikacja dostępna na licencji Creative Commons  
Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe



## **SPIS TREŚCI**

<b>Wprowadzenie</b>	<b>4</b>
<b>Spółdzielnia Otwartej Edukacji w bibliotece</b>	<b>4</b>
<b>Metoda SpołEd</b>	<b>5</b>
<b>Czym jest otwartość i dlaczego warto otwierać?</b>	<b>6</b>
<b>Czym są otwarte zasoby edukacyjne?</b>	<b>7</b>
<b>Dlaczego warto tworzyć OZE i z nich korzystać?</b>	<b>9</b>
<b>Czy otwarte zasoby edukacyjne są dla Ciebie? - QUIZ</b>	<b>10</b>
<b>Krótki przewodnik po prawie autorskim</b>	<b>11</b>
<b>Autorki</b>	<b>15</b>

## WPROWADZENIE

Transformacja cyfrowa – obejmując swym zasięgiem działalność instytucji kultury – spowodowała, że przed bibliotekami stoją wyzwania związane z obecnością w przestrzeni internetowej. Podnoszenie kompetencji cyfrowych wśród osób pracujących w bibliotekach i innych instytucjach kultury oraz ich użytkowników/czek jest ważnym czynnikiem wspomagającym rozwój, zarówno pracowniczek/ków, jak i instytucji, w których pracują. Metodologia Spółdzielni Otwartej Edukacji (SpołEd) zakłada, że uczestnicy/czki nabywają różnorodne kompetencje w procesie tworzenia własnych zasobów edukacyjnych. Istotnym wsparciem mogą stać się doświadczenia innych edukatorów/ek.

W czasie trwania projektu powstały scenariusze, poradniki, opisy dobrych praktyk i wiele innych wartościowych materiałów. Aby ten zasób, wypracowany przez kilkaset uczestników/czek, mógł być wykorzystany w przyszłości, stworzyliśmy trzyczęściową publikację zawierającą wybrane treści.

Pierwsza, teoretyczna część opisuje metodę pracy w SpołEdzie i tłumaczy, czym jest otwarta edukacja. Jest też przewodnikiem po prawie autorskim. Druga – praktyczna, zawiera opisy dobrych praktyk, wybrane i opracowane spośród setek powstałych w czasie projektu. Trzecia zaś przeznaczona jest dla trenerek/ów kompetencji cyfrowych – znajdują się w niej praktyczne wskazówki dotyczące prowadzenia zajęć i scenariusze.

Publikacja jest podsumowaniem dotychczasowych osiągnięć projektu *SpołEd w bibliotece*. Liczymy na to, że znajdziesz tu coś dla siebie – niezależnie od tego, czy dopiero zaczynasz przygodę z otwartymi zasobami edukacyjnymi i kompetencjami cyfrowymi, czy jesteś już doświadczony/a w tym zakresie i chcesz uporządkować swoją wiedzę oraz rozwinąć umiejętności.

## SPÓŁDZIELNIA OTWARTEJ EDUKACJI W BIBLIOTECE

*Spółdzielnia Otwartej Edukacji (SpołEd) w bibliotece* to projekt skierowany do osób pracujących w bibliotekach w całej Polsce. Biblioteki są istotnymi centrami kultury, edukacji, informacji, pełnią też często ważne funkcje społeczne. Wciąż jednak stoją przed nimi trudne wyzwania związane z transformacją cyfrową, zdarza się też, że muszą udowadniać swoją rację bytu w dobie internetu. Dlatego dla ich pracowników/czek niezwykle istotne jest, aby posiadać wysokie kompetencje cyfrowe i ciekawą ofertę dla użytkowników/czek.

Celem projektu *SpołEd w bibliotece* jest rozwój kompetencji cyfrowych umożliwiających korzystanie, tworzenie i dzielenie się otwartymi zasobami edukacyjnymi oraz korzystanie z nowoczesnych technologii wśród osób zajmujących się edukacją. Projekt jest skierowany w szczególności do bibliotekarek/rzy, ale również do pracowników/czek domów kultury oraz innych edukatorów/ek zaangażowanych w działania organizacji pozarządowych.

Współczesne biblioteki, poza tradycyjną funkcją udostępniania księgozbioru, pełnią coraz częściej funkcje lokalnych centrów informacji (wymiany wiedzy i umiejętności). Wysokie kompetencje cyfrowe ich pracowniczek/ów stały się wymogiem naszych czasów, szczególnie w sytuacji przenoszenia działań do rzeczywistości wirtualnej. Bibliotekarki/rze i edukatorki/rzy, dzięki udziałowi w projekcie mogą podnieść swoje kompetencje i wychodzić naprzeciw postępowi technologicznemu.

W czasie trwania projektu (2019–2022) zaplanowaliśmy różnorodne działania, takie jak trzy edycje kursu online „Otwarte zasoby edukacyjne w bibliotece”, opracowanie publikacji, zestawu scenariuszy warsztatów i filmu animowanego. Co ważne projekt zakładał też stworzenie sieci trenerów/ek kompetencji cyfrowych, którzy przeprowadzili kilkadziesiąt szkoleń dla 3000 uczestniczek/ków. Dodatkowo zorganizowaliśmy otwarte webinaria dla bibliotarzy/rek.

*Spółdzielnia Otwartej Edukacji w bibliotece* jest trzyletnim projektem finansowanym z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa III osi priorytetowej. Realizują go Fundacja Centrum Cyfrowe i Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Więcej informacji o projekcie

## METODA SpołEd

Metoda SpołEd powstała w czasie pracy nad niewielkim projektem dla nauczycieli/ek, którzy tworzyli/ty otwarte zasoby edukacyjne. Ważne było jednak, aby metoda nie była jednorazowa, aby dała się wykorzystać przy różnych tematach, grupach czy narzędziach pracy. Istotne było też, aby projekt przyniósł wymierne korzyści uczestni(cz)kom, przyczynił się do rozwoju bazy otwartych zasobów, odpowiadał na konkretne potrzeby. Po przetestowaniu metody we współpracy z kilkudziesięciu nauczyciel(k)amii udało się przeskalować projekt, tak aby mogło w nim wziąć udział kilka tysięcy osób. Nie zmieniliśmy jednak paru podstawowych zasad:

- To uczestnicy/czki decydują, jaka będzie tematyka tworzonych zasobów i jaką będą miały formę.
- Uczestniczki/cy uczą się w praktyce, przez samodzielne współtworzenie otwartych zasobów edukacyjnych.
- Wszystkie stworzone materiały są otwartymi zasobami edukacyjnymi i są możliwie jak najbardziej dostępne dla osób o specjalnych potrzebach.
- Uczestnicy/czki mają okazję poznać innych bibliotekarzy/ki, nawiązać z nimi współpracę, rozwijać się również jako trenerzy/ki, cały czas poznawać nowe narzędzia i zwiększać kompetencje.

Projekt *Spółdzielnia Otwartej Edukacji w bibliotece* ma na celu budowanie i doskonalenie modelu współpracy przy tworzeniu wysokiej jakości otwartych zasobów edukacyjnych (OZE). Uczestnicy/czki projektu podnoszą swoje kompetencje w zakresie wykorzystywania narzędzi i materiałów cyfrowych w edukacji, równocześnie opracowując scenariusze, z których mogą korzystać inne osoby. Metodologia projektu zakłada, że edukatorki/rzy nabywają różnorodne kompetencje aktywnie, w procesie tworzenia własnych zasobów edukacyjnych. Jednocześnie kluczowym założeniem jest otwartość tych zasobów – promująca dzielenie się, wymianę doświadczeń i twórcze wykorzystywanie już istniejących materiałów. Metoda ta, służąca podnoszeniu kompetencji cyfrowych, wpływa nie tylko na samych pracowników/czki bibliotek, ale również – poprzez aktywizację lokalnych liderów/ek edukacyjnych i wspieranie ich w prowadzeniu szkoleń i spotkań – na użytkowniczk(i)kó(w) bibliotek. Zależy nam, aby przywrócić ducha współpracy wśród edukatorów/ek i pracowników/czek bibliotek, tak aby odkryli/ły na nowo wartość i przyjemność wspólnego tworzenia, uczenia się przez doświadczenie, wymianę wiedzy i wzajemne wsparcie. Nauczanie to przygoda, w czasie której spotyka się inspirujących ludzi, odważnie mierzy z rzeczywistością, myśli kreatywnie i twórczo. Dlatego cztery podstawowe wartości Spółdzielni to: współpraca, uczenie się, otwarte zasoby i przygoda.

**SPÓŁ ED**

### WSPÓŁPRACA

Tworzymy społeczność otwartą na współpracę. Wierzymy, że razem znaczy lepiej. Nie boimy się pytać, a kiedy trzeba, sięgamy po pomoc ekspertów. Budujemy sieci kontaktów. Wychodzimy poza mury instytucji, w których pracujemy.



### UCZENIE/SIĘ

Uważnie obserwujemy zmiany we współczesnym świecie i jesteśmy otwarci na NOWE. Prowadzimy zajęcia wykorzystując otwarte zasoby z różnych źródeł dostosowane do potrzeb osób uczących się i do nas samych.



### OTWARTE ZASOBY

Tworzymy własne materiały edukacyjne, którymi dzielimy się z innymi. Korzystamy z dostępnych materiałów, które dostosowujemy do swoich potrzeb i dzielimy się wprowadzonymi zmianami. Dbamy o jakość zamieszczanych materiałów.



### PRZYGODA

Stawiamy przed sobą wyzwania, przekraczamy granice i zdobywamy nowe lądy. Bawimy się swoją pracą i jesteśmy otwarci na niespodziewane. Nie zapominamy o satysfakcji z pracy.



## CZYM JEST OTWARTOŚĆ I DLACZEGO WARTO OTWIERAĆ?

Według *Encyklopedii Zarządzania*, dostępnej online (która jest otwartym zasobem edukacyjnym moderowanym przez pracowników/czki Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie) otwartość oznacza „gotowość na przyjęcie nowych idei lub propozycji bądź szczerłość, jawność i wyrażność w wypowiedzi”<sup>1</sup>. Jest to definicja niezwykle bliska otwartości, o jakiej myślimy w *SpołEdzie*. Otwartość to także pewna koncepcja czy filozofia, której charakterystyczną cechą jest przejrzystość, współpraca, ale też integracja. To z kolei może wiązać się z dostępnością wiedzy, technologii, innych zasobów oraz jawnością działań i procesów.

W naszej publikacji koncentrujemy się na **otwartości w edukacji**. Co oznacza to pojęcie?

Otwarta edukacja, w rozumieniu **Centrum Cyfrowego**, to edukacja dostępna dla wszystkich, dopasowana do różnych grup odbiorców/czyrń, umożliwiająca uczenie się i nauczanie według własnych potrzeb i intuicji, zachęcająca do eksperymentów i twórczego działania. Otwartość wspiera środowisko edukacyjne i instytucje kultury, ale też ułatwia dostęp do materiałów wszystkim chętnym.

Podstawową wartością otwartej edukacji w Centrum Cyfrowym jest współpraca. To od niej zależy, czy twórcynie/cy materiałów otrzymają wsparcie w swoich działaniach. Otwartość to także kwestia zaangażowania uczestników/czek procesu edukacyjnego oraz dostępność edukacji dla wszystkich, niezależnie od możliwości ekonomicznych czy ograniczeń związanych z wiekiem, stanem zdrowia itd. Od chęci współpracy nauczycielek/li, dyrektorów/ek, urzędniczek/ków, lokalnych liderów/ek, bibliotekarek/rzy zależy, czy w edukację będą mogli zaangażować się również rodzice, środowiska lokalne, ekspertki/ci.

W budowaniu otwartej edukacji pomocne są technologie informacyjno-komunikacyjne. Niezbędne są w związku z tym kompetencje osób uczących, infrastruktura technologiczna, dopasowane regulacje prawne oraz wsparcie systemowe. Równie ważnym elementem koncepcji otwartej edukacji jest założenie otwartości zasobów edukacyjnych. Uznanie otwartości jako fundamentalnej zasady przyświecającej edukacji jest bowiem niezbędne, również po to, aby w pełni wykorzystać potencjał technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się.

**Otwartość w aspekcie prawnym to powszechny dostęp do danej treści zagwarantowany w szczególności w przepisach prawa, pozwalający na ich swobodne ponowne wykorzystanie. Na tak rozumianą otwartość nakłada się także aspekt techniczny (udostępnienie treści w sposób dający wszystkim użytkownikom takie same możliwości korzystania, niezależnie od posiadanej i używanej technologii) oraz aspekt finansowy (udostępnienie nieodpłatne)**<sup>2</sup>. W związku z tym przez otwartość rozumiemy dostępność zasobów naukowych i edukacyjnych połączoną z brakiem barier prawnych, technologicznych i ekonomicznych, które ograniczają możliwość ich wykorzystania.

Treści opublikowane w internecie mogą być bardziej lub mniej otwarte oraz zdadne do ponownego użytkowania. Wszystko zależy od sposobu ich udostępnienia, a także od warunków prawnych, na jakich zostały udostępnione.

W związku z tym można wyróżnić cztery stopnie otwartości:

**Dozwolony użytek (niezależnie od stopnia otwartości)** jest zapewniony z mocy prawa. Oznacza to, że osoba chcąc skorzystać z utworu nie musi ubiegać się o pozwolenie na to u posiadacza/ki praw autorskich osobistych oraz możliwość nieodpłatnego korzystania z dzieła bez zgody posiadacza praw majątkowych. Dozwolony użytek osobisty oznacza możliwość korzystania z dzieła, jak również

1 [https://mfiles.pl/pl/index.php/Otwarto%C5%9B%C4%87\\_w\\_projekcie](https://mfiles.pl/pl/index.php/Otwarto%C5%9B%C4%87_w_projekcie) (dostęp: 28.02.2022).

2 Otwarte dane – standard prawny, <https://dane.gov.pl/pl/knowledgebase/useful-materials/standardy-otwartosci-danych> (dostęp: 06.02.2021).

kopiowanie go na użytek własny lub osób bliskich. Istnieje także dozwolony użytek publiczny, z którego korzystają biblioteki, muzea, archiwa i szkoły.

1. **Wszystkie prawa zastrzeżone z nadanymi limitami dostępu**

W takim przypadku użytkownik/czka nie ma możliwości bezpośredniego zapoznania się z tekstem, stosowany jest określony system zabezpieczeń zarządzania prawami cyfrowymi. Publikacje zamknięte, zarówno tradycyjne, jak i elektroniczne, bywają objęte kontrolą dostępu do treści (choćby w postaci rejestracji i każdorazowego logowania się do witryny) i wymagają uiszczenia opłaty za możliwość czytania.

2. **Wszystkie prawa zastrzeżone - model Gratis Open Access**

Tego typu model usuwa jedynie barierę odpłatności i limit dostępu, wciąż bowiem obowiązuje brak zgody na swobodne wykorzystanie zasobu. W ramach Gratis Open Access użytkownik może korzystać z utworu zgodnie z przepisami o dozwolonym użytku.

3. **Pewne prawa zastrzeżone - model Libre Open Access i Licencje Creative Commons**

Polega na jednoczesnym zniesieniu opłat za dostęp do treści oraz na rozszerzeniu możliwości korzystania z utworu. Dzięki otwartemu dostępowi (Open Access) Libre użytkownik/czka ma prawo wyjść poza ramy dozwolonego użytku. Aby było to możliwe, autor/ka musi przekazać w odpowiedni sposób informację o zgodzie na określone swobody i ograniczenia. Może to uczynić np. poprzez wykorzystanie licencji Creative Commons, które stanowią zestaw warunków licencyjnych. Wszystkie licencje posiadają cechy wspólne (poszanowanie praw autorskich osobistych) oraz dodatkowe warunki, które określają m.in. zgodę autora na komercyjne użytkowanie dzieła oraz pozwolenie na tworzenie utworów zależnych od oryginału. Istnieje 6 typów licencji Creative Commons, od najbardziej liberalnych, tzw. wolnych licencji (umożliwiających swobodne dysponowanie utworem), po restrykcyjne, które zawężają sposób korzystania z dzieła.

4. **Domena publiczna**

Jest to zbiór twórczości, który nie podlega ograniczeniom z tytułu ochrony majątkowych praw autorskich, ponieważ prawa te w stosunku do dzieła albo nigdy nie powstały, albo wygasły na mocy przepisów prawa autorskiego. Wówczas publikacje występują całkowicie otwarcie - są dostępne za darmo z możliwością ich wykorzystania, kopiowania, zmieniania i dystrybuowania.

## CZYM SĄ OTWARTE ZASOBY EDUKACYJNE?

OZE, czyli otwarte zasoby edukacyjne (z ang. *Open Educational Resources*, OER), to takie materiały, które spełniają **zasadę powszechności dostępu**. Oznacza to brak opłat za korzystanie czy też udostępnienie materiału do dalszego wykorzystania na podstawie otwartej licencji. Do tych zasobów dostęp jest otwarty, ponieważ są objęte wolnymi licencjami lub znajdują się w domenie publicznej i są udostępnione za pomocą wybranych technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT).

Otwarte zasoby edukacyjne są częścią składową otwartej edukacji.

Otwarte zasoby edukacyjne występują w formie tekstów zarówno pisanych, jak i mówionych, testów, quizów, ankiet, gier, zdjęć, nagrań radiowych i telewizyjnych, animacji oraz filmów wideo, a także kodów źródłowych.

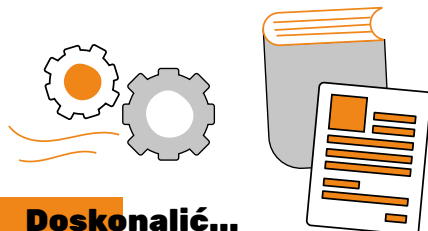
Aby zasób był otwarty musi spełnić zasadę **5R**, czyli musi dawać możliwość:

- **Reuse** - ponownego wykorzystania zasobu w dowolny sposób,
- **Revise** - adaptacji, dostosowania i modyfikacji, np. przetłumaczenia zasobu,
- **Remix** - łączenia oryginalnych treści lub ich modyfikacji z innymi OZE w celu stworzenia nowej jakości,
- **Redistribute** - rozpowszechniania kopii oryginału lub zmodyfikowanej, zremiksowanej treści i dzielenia się nimi (np. opublikowanie kopii zasobu w sieci do dowolnego pobierania przez innych),
- **Retain** - tworzenie własnych zasobów i zapewnienie ich obecności w sieci.

Źródło: The 5R Permissions of OER. Lumen Learning, za: kurs [Exploerer](#).

Otwarte zasoby edukacyjne

# CO MOŻESZ ZYSKAĆ?

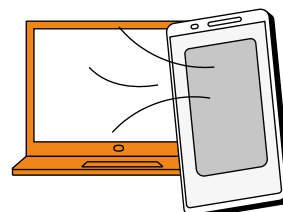


## Doskonalić...

Nie wszystkie treści w sieci są dla Ciebie idealne? Możesz je dostosować do swoich potrzeb, doskonaląc je dzięki Twojej wiedzy i doświadczeniu. Otwarte zasoby edukacyjne ułatwiają Ci pracę z takimi zasobami, jakie lubisz i jakich potrzebujesz.

## Uczyć i rozwijać zawodowo

Tworząc i rozwijając otwarte zasoby edukacyjne, doskonalisz też swój warsztat pracy, umiejętności. Rozwijasz się!



## Możesz ich używać. Zawsze

Lubisz wyszukiwać w sieci ciekawe materiały dla swoich uczniów. Nie wszystkich można używać swobodnie. OZE (otwarte zasoby edukacyjne) to takie treści, podręczniki, multimedia, z których możesz zawsze skorzystać, w każdym celu, zgodnie z prawem.

## Dzielić się swoją wiedzą

Materiały, których używasz, które tworzysz i doskonalisz, mogą być przydatne także dla innych. Możesz zwiększyć zasięg Twojej pracy, dzieląc się swoimi zasobami edukacyjnymi w sieci.



## Chcesz wiedzieć więcej?

Otwarte zasoby edukacyjne to nasza pasja, czasem praca. Ucząc w szkołach, prowadząc szkolenia, doradzając, jak korzystać z licencji Creative Commons, wierzymy, że otwarte zasoby edukacyjne mogą pozytywnie wpływać na edukację.

Dowiedz się więcej na [creativecommons.pl](http://creativecommons.pl)



otwarte zasoby.pl



Plakat dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa. Możesz go używać, kopiować i przerabiać!



## LISTA, KTÓRA UŁATWI CI PRZYGOTOWANIE OTWARTEGO ZASOBU EDUKACYJNEGO (OZE)

### Ogólne:

- Podpisz swój materiał (można dodać również afiliację).
- Podaj źródła wszystkich wykorzystanych materiałów i upewnij się, że są opublikowane na licencjach CC BY, CC BY-SA, CC O lub znajdują się w domenie publicznej.
- Sprawdź, czy sposób (format) publikacji pozwala na dostosowanie, modyfikowanie i udoskonalanie treści.
- Opublikuj swój materiał na licencji, która pozwala na remiksowanie i dalsze swobodne dzielenie się (np. CC BY, CC BY-SA lub CC O).
- Zadbaj, żeby materiał był wysokiej jakości (nie tylko merytorycznie, ale również w kwestii samego wykonania).
- Pamiętaj, żeby materiał spełniał wymogi dostępności dla osób o specjalnych potrzebach.

### Rady:

- Pokaż swój materiał drugiej osobie np. nauczycielce/owi lub bibliotekarce/rzowi przed publikacją, niezależna recenzja może być bardzo pomocna.
- Jeśli Twój materiał jest bardziej złożony, pomyśl najpierw, kto będzie jego odbiorcą/czynią, aby dostosować metody nauczania do tematu i grupy.

## DLACZEGO WARTO TWORZYĆ OZE I Z NICH KORZYSTAĆ?

Korzystanie z otwartych zasobów edukacyjnych może ułatwić, usprawnić i urozmaicić pracę bibliotekarzy/rek, nauczycieli/ek, trenerów/ek, edukatorów/ek, a także innych osób zajmujących się prowadzeniem szkoleń i szeroko rozumianym rozwojem. OZE pomagają w zdobywaniu wiedzy bez ponoszenia większych kosztów (wystarczy mieć urządzenie podłączone do internetu). Poniżej wskazano kilka zalet związanych z użytkowaniem OZE.

- **Otwarty dostęp do wiedzy** (podręczników, filmów, szkoleń, artykułów naukowych). Dzięki OZE możesz samodzielnie rozwijać swoje umiejętności i uzupełniać wiadomości zdobywane w czasie kształcenia formalnego. Nauczyciel/ka, trener/ka nie jest jedynym źródłem informacji.
- **Rozwój odpowiedzialnej samoedukacji.** Dzięki OZE możesz skupiać się na rozwoju w najbardziej interesujących Cię dziedzinach. W rezultacie sprawniej będziesz radzić sobie z wyzwaniami, które przyniesie życie. Będziesz gotowy/a do funkcjonowania w czasach, w których często słyszymy o idei całożyciowego uczenia się.
- **Nieograniczony w czasie i przestrzeni dostęp do wiedzy.** Dzięki OZE rozwijasz się kiedy i gdzie chcesz.
- **Lepsze wykorzystanie czasu.** Dzięki OZE nie musisz poświęcać czasu na dojazdy do szkół i na szkolenia stacjonarne. Skraca się również proces przygotowania do prowadzenia zajęć. Korzystając z OZE, nie musisz tworzyć prezentacji lub ćwiczeń od zera.
- **Uatrakcyjnienie procesu kształcenia.** Dzięki OZE możesz ilustrować to, o czym mówisz na szkoleniach, nie obawiając się o łamanie praw autorskich. Ponadto możesz również prezentować zasoby z archiwów czy z różnych stron świata, do których normalnie dostęp byłby ograniczony (np. ze względu na brak kopii cyfrowej zamieszczonej w internecie). Możesz także korzystać z darmowych narzędzi wspierających grywalizację i aktywne uczenie się.
- **Bezpośredni dostęp do specjalistów/ek w interesujących Cię dziedzinach.** Wiele osób, które są specjalist(k)ami w konkretnych obszarach, wierzy w otwartą edukację

i chętnie dzieli się swoją wiedzą. Często prowadzą strony internetowe lub blogi opublikowane na wolnych licencjach.

- **Rozwój własnych kompetencji cyfrowych.** Rozwój technologii [informacyjno-komunikacyjnych] sprawił, że dziś każdy może być nie tylko konsumentem/ką, ale także prosumentem/ką – osobą nadającą komunikaty medialne. Wszyscy możemy tworzyć treści i udostępniać je w internecie. Dzięki repozytoriom dźwięków, fotografii czy filmów możesz inspirować się do tworzenia materiałów na bazie tego, co już powstało. To piękny przykład na to, jak ludzie mogą się uzupełniać. Tworząc, eksplorujesz dostępne zasoby, rozwijasz swoje możliwości i umiejętności.
- **Krótki czas dystrybucji i szeroka grupa odbiorców/czyń.** OZE, dzięki temu, że są w internecie, nie potrzebują wiele czasu na publikację i dotarcie do użytkowników/czek. Udostępniane przez wiele osób różnorodne materiały bardzo szybko mogą obieć cały świat.
- **Możliwość edycji i bieżącej aktualizacji zasobów.** Jeśli pojawią się nowe informacje lub zmienią dane, z których korzystałaś/eś, tworząc OZE, w bardzo krótkim czasie możesz dokonać odpowiednich zmian w istniejących materiałach.
- **Satysfakcja z tworzenia materiałów.** Z efektów Twojej pracy mogą korzystać inni/e bibliotekarze/ki i edukatorzy/ki. Dzięki temu, stworzone przez Ciebie pomysły trafiają do szerszej publiczności.

## CZY OTWARTE ZASOBY EDUKACYJNE SĄ DLA CIEBIE? – QUIZ

Jeśli jeszcze nie jesteś przekonany/a, że OZE usprawnią i urozmaicą Twoją pracę lub naukę, to podejmij wyzwanie i rozwiąż nasz quiz. Możesz go także potraktować jako krótki przerwany w wytężonej pracy :) Powodzenia!

### Dla osób uczących się, niebędących edukator(k)ami:

- Czy poszukujesz materiałów edukacyjnych w internecie? TAK/NIE
- Czy lubisz oglądać filmy edukacyjne/instruktażowe w internecie? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś, aby materiały z internetu były dla Ciebie dostępne za darmo? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś uczyć się z nowoczesnych, interaktywnych materiałów szkoleniowych? TAK/NIE
- Czy chętnie sięgasz po materiały edukacyjne, które możesz wielokrotnie odtworzyć? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś samodzielnie dopasowywać treści edukacyjne do własnych potrzeb i stanu posiadanej wiedzy? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś móc uczyć się w dogodnych dla Ciebie godzinach? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś uczyć się od specjalistów/ek, którzy/re na co dzień nie pracują w Twojej szkole/uczelni? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś uczyć się ze źródeł dostarczanych przez wiodące na świecie ośrodki naukowe? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś mieć pewność, że nie naruszasz niczych praw, korzystając ze znalezionych materiałów w Internecie? TAK/NIE

### Dla bibliotekarzy/ek i edukatorów/ek:

- Czy poszukujesz materiałów edukacyjnych w internecie? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś, aby materiały z internetu były dla Ciebie dostępne za darmo? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś skrócić czas potrzebny do tworzenia Twoich materiałów edukacyjnych? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś mieć pewność, że nie naruszasz niczych praw, korzystając z materiałów znalezionych w internecie? TAK/NIE

- Czy chciał(a)byś korzystać ze źródeł dostarczanych przez wiodące na świecie ośrodki naukowe? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś móc modyfikować swoje materiały edukacyjne na bieżąco, aby zawsze były aktualne i odzwierciedlały najnowszy stan badań? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś, aby Twoje materiały do nauki przyciągały treścią i atrakcyjną formą przekazu? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś, aby Twoje prezentacje były atrakcyjne wizualnie? TAK/NIE
- Czy zależy Ci aby Twoje zajęcia były popularne? TAK/NIE
- Czy chciał(a)byś, aby Twoje materiały były chętnie wykorzystywane? TAK/NIE

Zsumuj teraz swoje odpowiedzi, każda odpowiedź twierdząca to jeden punkt, odpowiedź negatywna oznacza zero punktów.

### Jeśli uzyskałeś/aś wynik:

**0-3 pkt.** - Cóż... wynik sugeruje, że na razie nie masz motywacji do korzystania z OZE, być może dlatego, że nie poznałeś/aś jeszcze ich olbrzymiego potencjału. Zapoznaj się z naszą publikacją i przekonaj się, że OZE to same korzyści!

**4-6 pkt.** - To najlepszy moment, aby rozpocząć przygodę z OZE! Nieważne, czy jesteś edukatorem/ką, czy poszukujesz materiałów do nauki, Twoja motywacja jest wystarczająco wysoka, aby bliżej zaznajomić się z OZE. Nie wiesz jak zacząć? Nic prostszego, klucz do świata OZE masz przed sobą.

**7-10 pkt.** - Nikt nie musi namawiać Cię do korzystania z OZE. Co więcej, prawdopodobnie mniej lub bardziej świadomie wykorzystujesz OZE w pracy i w nauce. Niech ta publikacja będzie dla Ciebie dalszą inspiracją w tworzeniu i wykorzystywaniu otwartych materiałów edukacyjnych. Mamy nadzieję, że dzięki niej znajdziesz nowe narzędzia i materiały, które z powodzeniem włączysz do swojego warsztatu pracy.

## KRÓTKI PRZEWODNIK PO PRAWIE AUTORSKIM

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych definiuje utwór jako każdy przejaw działalności twórczej człowieka o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Utwór jest otoczony ochroną prawną od chwili ustalenia. To oznacza, że nie trzeba go na przykład nigdzie rejestrować, by był objęty ochroną. Większość zasobów, z których korzystamy, jest przedmiotem prawa autorskiego. Nie tylko książka, piosenka czy film, ale także wysłany e-mail, zdjęcie zrobione telefonem komórkowym i komentarz na forum w praktyce są utworami. Podlegają one automatycznie restrykcjom praw autorskich. Utwór nie musi być wcześniej rozpowszechniony. Wykonane zdjęcie jest utworem niezależnie od tego, czy je upublicznimy.

### Twórca i dzieło

Każdy/a z nas jest twórcą/czynią – nie jest ważne, czy napiszemy książkę, nakręcimy film, namalujemy obraz czy przygotujemy prezentację dla uczestników/czek wydarzenia lub nakreślimy szkic imprezy, którą organizujemy. Dotyczy to każdej naszej aktywności, której efekty zawierają w sobie „element twórczy”.

Dzieło:

- jest rezultatem pracy człowieka;
- jest przejawem działalności twórczej;
- ma indywidualny charakter;
- Utwór może być oryginalny, zależny lub inspirowany.

## **Prawo autorskie**

Prawo autorskie (ang. *copyright*, symbol: ©) to pojęcie prawnicze oznaczające ogół praw przysługujących autorowi/ce utworu albo przepisy upoważniające autora/kę do decydowania o użytkowaniu dzieła i czerpaniu z niego korzyści. Prawo autorskie dzielimy na osobiste i majątkowe.

**Autorskie prawo osobiste** chroni niezbywalną i nieograniczoną w czasie więź utworu z twórcą/czynią. Twórca/czyni ma między innymi – prawo do:

- autorstwa utworu,
- oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem,
- nienaruszalności treści i formy utworu,
- decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publicznie,
- nadzoru nad sposobem wykorzystania utworu.

**Autorskie prawo majątkowe** zapewnia twórcy/czyni wyłączone prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z niego.

**Bez zgody twórcy/czyni** możemy legalnie korzystać z utworu w ramach dozwolonego użytku, który w ogólnym ujęciu obejmuje:

- korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób spokrewnionych lub zaprzyjaźnionych (tzw. dozwolony użytek prywatny),
- korzystanie z utworów przez instytucje oświatowe w przypadku, gdy utwór służy zilustrowaniu treści przekazywanych w celach dydaktycznych (tzw. dozwolony użytek edukacyjny),
- korzystanie z utworów przez uczelnie wyższe w celu prowadzenia działalności naukowej,
- użyczanie oraz zwielokrotnianie przez instytucje oświatowe, uczelnie, instytuty badawcze, biblioteki, muzea oraz archiwa utworów rozpowszechnionych,
- przytaczanie urywków rozpowszechnionych utworów oraz utworów plastycznych, fotograficznych i drobnych utworów w całości, o ile będzie to uzasadnione celami cytatu – czyli wyjaśnieniem, polemiką, analizą krytyczną lub naukową, nauczaniem (tzw. prawo cytatu).

Utwory mogą być wykorzystywane bezpłatnie podczas ceremonii religijnych oraz oficjalnych uroczystości, jeśli nie osiąga się korzyści majątkowych. Utwory rozpowszechnione mogą być odtwarzane bezpłatnie podczas imprez szkolnych i akademickich.

### **Wolno również bezpłatnie:**

- rozpowszechniać utwory wystawione na stałe na drogach, ulicach, placach, w ogrodach; ale nie do tego samego użytku;
- korzystać z utworów dla dobra osób z niepełnosprawnościami;
- korzystać z utworów dla celów bezpieczeństwa publicznego, na potrzeby postępowań sądowych, administracyjnych lub sądowych;
- korzystać z utworów w celu reklamy publicznie dostępnej wystawy lub publicznie dostępnej sprzedaży utworów.

Powyższe przypadki bezpłatnego korzystania z utworów w granicach dozwolonego użytku mogą zaistnieć jedynie pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy/czyni oraz źródła.

### **Utwory przechodzą do domeny publicznej m.in po 70 latach:**

- od śmierci twórcy/czyni,
- od śmierci ostatniego żyjącego współautora/ki (w przypadku wielu autorów/ek),
- od daty pierwszego rozpowszechnienia (w wypadku nie poznania autora/ki).

### **Ochrona wizerunku, korespondencji oraz źródła informacji**

Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej, chyba że osoba przedstawiona otrzymała zapłatę za pozowanie. Zezwolenia nie wymaga:

- rozpowszechnianie wizerunku osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez tę osobę funkcji publicznych (politycznych, społecznych, zawodowych);
- rozpowszechnianie wizerunku osoby stanowiącej jedynie szczegół całości (zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza).

Rozpowszechnianie korespondencji osoby, do której została skierowana, w okresie 20 lat od śmierci tej osoby, wymaga zgody jej małżonka lub zstępnych.

Twórca/czyni ma obowiązek zachować w tajemnicy źródło informacji wykorzystane w utworze. Ujawnienie tajemnicy jest dozwolone jedynie za zgodą osoby lub na podstawie postanowienia sądu.

## **PRAWA POKREWNE**

**Prawo do wykonania publicznych** zapewnia ochronę każdemu wykonaniu artystycznemu utworu lub dzieła sztuki ludowej, niezależnie od jego wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Prawo artysty/ki wykonawcy nie narusza prawa autorskiego.

### **Prawo do fonogramów i wideogramów**

Prawo autorskie chroni pierwsze utrwalenie warstwy dźwiękowej wykonania utworu oraz pierwsze utrwalenie sekwencji ruchomych obrazów, z dźwiękiem lub bez. Producentowi/ce fonogramu lub wideogramu przysługuje wyłączne prawo do rozporządzania i korzystania z zapisów. Prawo wygasa po upływie 50 lat od sporządzenia fonogramu lub wideogramu.

### **Prawo do nadań programów**

Prawo do rozporządzania i korzystania ze swoich nadań przysługuje organizacji radiowej i telewizyjnej. Prawo gaśnie po upływie 50 lat od pierwszego nadania programu.

### **Odpowiedzialność karna**

Karze grzywny, ograniczenia lub pozbawienia wolności podlega osoba, która:

- przywłaszcza sobie autorstwo lub wprowadza w błąd co do autorstwa albo artystycznego wykonania;
- rozpowszechnia bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy/czyni cudzy utwór lub jego opracowanie;
- narusza cudze prawa autorskie lub prawa pokrewne w celu osiągnięcia korzyści majątkowych;
- bez uprawnienia utrwała lub zwielokrotnia w celu rozpowszechnienia cudzy utwór;
- nabywa lub pomaga w zbyciu przedmiot będący nośnikiem utworu;
- wytwarza urządzenie przeznaczone do niedozwolonego usuwania technicznych zabezpieczeń;
- utrudnia wykonywanie prawa do kontroli korzystania z utworu.

W zrozumieniu zawilości prawa autorskiego mogą pomóc filmy zrealizowane przez Joannę Jurczak na potrzeby projektu Centrum Cyfrowego:

- [Jak działa prawo autorskie?](#)
- [Na co pozwala dozwolony użytek?](#)

Trudne kwestie wyjaśniają także webinaria:

- [Wybrane zagadnienie prawa autorskiego](#) – webinar NCK,
- [Prawo autorskie a kultura w Internecie](#) – webinar NCK,
- [Prawo autorskie](#) – live Stowarzyszenia OVUM,
- [Prawo autorskie w wydarzeniach online organizowanych przez biblioteki](#) – webinar CC,
- [Prawo autorskie w pracy zdalnej bibliotekarza](#) – webinar CC

Wątpliwości w interpretacji prawa autorskiego rozwieje prawnik na portalu Legalna kultura: <https://www.legalnakultura.pl/pl/prawo-w-kulturze/zapytaj-prawnika> oraz porady zamieszczone na stronie Centrum Cyfrowego:

- [Biblioteki w czasie pandemii a prawo autorskie](#),
- [Zdalna edukacja a prawo autorskie i prawo do wizerunku](#)

Inspiracją do zgłębiania zawichości prawa autorskiego mogą być przykłady z życia wzięte, czyli kazusy prawne:

- <https://mikroporady.pl/kazusy-prawne/udostepnianie-utworow-w-lokalu-przedsiębiorstwa>
- <https://www.sonoria.pl/2017/12/02/rozne-zycia-przypadki-czyli-kazusy-prawne-benefis-konspiratora/>
- <https://prawo.uni.wroc.pl/node/29884>

**Akty prawne** krajowe dotyczące praw własności intelektualnej:

- *Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 666, 1333 ze zm.);
- *Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej* (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1266,1505, 1615 ze zm.), art. 102-119;
- *Kodeks cywilny – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.* (Dz. U. Z 2016 poz. 380, 585 ze zm.), art. 23-24, 72, 721;
- *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych* (Dz. U. Nr 128, poz. 1402 ze zm.);
- *Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną* (Dz. U. Nr 144, poz. 1204 ze zm.);
- Porozumienie TRIPS – *Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej* (Dz. U. z 1996 r. Nr 32, poz. 143, zał.).

Oprócz prawa krajowego obowiązują jeszcze trzy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej oraz 11 dyrektyw. Czego dotyczą te dokumenty? Na przykład sposobu korzystania z dzieł osieroconych, ochrony prawnej programów komputerowych, ochrony prawnej baz danych i innych szczegółowych wytycznych.

Prawo międzynarodowe, które również jesteśmy zobowiązani respektować, jest zawarte w *Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych*; *Konwencji rzymskiej o ochronie wykonawców, producentów fonogramów oraz organizacji nadawczych*; w *Traktacie WIPO o prawie autorskim* oraz *Traktacie WIPO o wykonaniach artystycznych i fonogramach*<sup>3</sup>.

3 J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Wolters Kluwer, wyd. 5. Warszawa 2011.

## AUTORKI

W tworzeniu publikacji udział wzięły:



### **Agnieszka Kaczmarek**

Z zamiłowania społeczniczka, z pasji bibliotekarka. Zawodowo związana z MBP w Ostrowi Mazowieckiej. Pozyskuje środki zewnętrzne na projekty promujące region przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii. Prowadzi warsztaty i szkolenia m.in. z rozwoju kompetencji cyfrowych. Agnieszka brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Wprowadzenie



### **Kamila Kokot-Kanikuła**

Pracuje w Bibliotece Politechniki Gdańskiej. Od kwietnia 2019 r. jest członkinią międzynarodowego zespołu ds. promocji OZE: European Network of Open Education Librarians. Aktywnie promuje wiedzę na temat OZE, prowadząc szkolenia.

Kamila brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Czym jest otwartość i dlaczego warto otwierać?
- Czym są OZE?
- Czy otwarte zasoby edukacyjne są dla Ciebie? - QUIZ



### **Anna Małczuk-Wakulińska**

Dr n. hum. Ukończyła filologię polską na UW oraz studia podyplomowe w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków i zarządzania projektami. Kieruje działem informacji naukowej w jednym z instytutów PAN. Prowadzi blog [www.kasanakulture.pl](http://www.kasanakulture.pl) oraz profil na Fb: [Kasa na Kulturę](#).

Anna brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Spółdzielnia Otwartej Edukacji w bibliotece
- Metoda SpołEd



### **Anna Michniuk**

Pedagożka, psycholożka, wykładowczyni akademicka. Edukacją medialną w teorii i praktyce zajmuje się od ponad 10 lat. Doświadczenie zawodowe zdobywała w mediach i placówkach edukacyjnych. Autorka kanału na YouTube – „Ciocia Ania”.

Anna brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Dlaczego warto tworzyć OZE i z nich korzystać?



### **Jolanta Tokarek**

Nauczycielka dyplomowana z trzydziestoletnim stażem. Ukończyła studia w zakresie edukacji przedszkolnej, wczesnoszkolnej i pedagogiki rewalidacyjnej oraz bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Pracuje jako nauczycielka bibliotekarka w Szkole Podstawowej nr 20 w Gorzowie Wielkopolskim.

Jolanta brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Czym jest otwartość i dlaczego warto otwierać?
- Czym są OZE?



### **Alicja Zgajewska**

Dyplomowana nauczycielka bibliotekarka z długoletnim stażem pracy w Szkole Podstawowej 2 w Łapach. Podczas zajęć wykorzystuje nowoczesne i angażujące metody, aby promować czytelnictwo wśród uczniów. Jest prezeską Stowarzyszenia „Łapska Dwójka”, działającego przy szkole.

Alicja brała udział w tworzeniu następujących opisów:

- Krótki przewodnik po prawie autorskim

opieka merytoryczna: **Aleksandra Czetwertyńska, Paulina Ołtusek, Katarzyna Werner-Mozolewska**

konsultacje prawnoautorskie: **dr Konrad Gliściński**

redakcja i korekta: **Magdalena Petryn**

projekt i skład: **Martyna Wyrzykowska**







CENTRUM CYFROWE



Rzeczpospolita  
Polska

Unia Europejska  
Europejskie Fundusze  
Strukturalne i Inwestycyjne



Publikacja dostępna na licencji Creative Commons  
Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe